

Győri Péter

Hétköznapi metaforák és tudatállapot változások a japán teakertben

Jelen tanulmány a buddhista hatásra, adott céllal létrejött teakerteket vizsgálja a nyugati kognitív tudományban ismert hétköznapi metaforák szűrőjén keresztül. Célja, hogy rávilágítson a térben adott irányba tartó haladás, az eközben tapasztalt látvány és a haladást végző személy tudatállapot változásának összefüggéseire. Mindeközben arra a kérdésre is keresi a választ, hogy a fenti kertek önmagukban, a vizuális és tematikus elrendezésükből fakadóan képesek-e befolyásolni az ember tudatát kulturális kontextus nélkül, egy szándékolt irányba, vagy mindenképp szükséges bizonyos szintű ismeret ahhoz, hogy a kertalkotó céljával megegyező hatás a kertlátogató számára megnyilvánulhasson.

Hétköznapi metaforák

A legtöbb ember számára a metafora többnyire az irodalomhoz, költészethez kapcsolódik. Használata művészi, retorikai hatást vált ki azáltal, hogy két fogalom összehasonlításakor egyben azonosítja is őket egymással: „*Színház az egész világ.*” A Cambridge Dictionary online szótár alapján a metafora olyan, többnyire irodalmi kifejezés, amely egy személyt, vagy tárgyat ír le egy olyan dologgal, amelynek hasonló jellemzői vannak: „*A város egy dzsungel.*”¹

A hagyományos metafora felfogással szemben George Lakoff és Mark Johnson számoltak be először egy újfajta, koherens elméletről *Hétköznapi metaforáink*² című könyvükben. A szerzőpáros a metaforákat kognitív nyelvészeti szempontból vizsgálta. Kutatásuk eredménye az alábbi 5 pontban foglalható össze:³

¹ Cambridge Dictionary, „Metaphor”, dictionary.cambridge.org

² George LAKOFF – Mark JOHNSON, *Metaphors we live by*, University of Chicago Press, Chicago, 1980.

³ KÖVECSES Zoltán, *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*, Typotex, Budapest, 2005, 14.

- (1) a metafora elsősorban a fogalmak, és nem a szavak jellemző tulajdonsága;
- (2) a metafora szerepe, hogy segítse bizonyos fogalmak megértését, és nem csupán művészi vagy esztétikai célokat szolgáljon;
- (3) a metafora gyakran nem hasonlóságon alapszik;
- (4) a metaforákat a köznapi emberek is a legkisebb erőfeszítés nélkül használják anélkül, hogy ennek tudatában lennének, nem csupán a különlegesen tehetséges emberek kiváltsága;
- (5) a metafora nem egy fölösleges, bár kellemes nyelvi díszítőeszköz, hanem az emberi gondolkodásnak és megértésnek elengedhetetlen kelléke.

A hétköznapi metafora használat során egy elvont fogalmat (életút, vállalat stb.) egy konkrét fogalom segítségével írunk le (utazás, növekedés stb.), azaz a forrástartományt (konkrét fogalmak) leképezzük a céltartományra (elvont fogalmak).

forrástartomány —————> céltartomány

A metafora többféleképpen is megjelenhet, nem feltétlen a legtömörebb formájában – „*az élet egy utazás*” –, gyakran metaforikus kifejezéseket használunk helyette – „*az élet olyan, mint egy nagy utazás*”.

George Lakoff és Mark Johnson 1999-ben megjelent *Philosophy in the Flesh* című könyvük egyik alfejezetében az események és okok⁴ vonatkozásában mutatnak rá hétköznapi példákkal, hogy a metafora jelentésének forrása az emberi test térbeli mozgásának és manipulatív viselkedésének visszatérő mintázataiban, a tapasztalatok fogalom előtti struktúráinak fizikai alapjaiban található meg. Vizsgálatuk során kitértek az eseményekre, az okokra, a változásokra és azok feltételeire, a cselekvésre és a célokra. Ezekre *esemény-struktúra* fogalmakként hivatkoznak. Ezek a fogalmak nem csupán nyelvészetileg érdekesek, a filozófia szempontjából is nagyon fontosak. Például: Milyen cselekedet okoz változásokat a gazdaság állapotában? A közel-keleti békefolyamatokban? Az egészségügyi rendszerünkben, és így tovább. Nehéz beszélni bármiről is ezek nélkül a fogalmak nélkül.

Cselekvésünket céljaink határozzák meg, ezért nagyon is tisztában vagyunk az okozással és vele szemben a megelőzéssel is. A társadalmi szabályok

⁴ George LAKOFF – Mark JOHNSON, *Philosophy in the flesh. The embodied mind and its challenge to Western thought*, Basic Books, New York, 1999, 170.

készítésekor, és a jogi döntéseknél tudni szeretnénk, hogy mi okoz mit, és mi előz meg mit. A szigorúbb büntetések megelőzik a bűntényt? A marihuána fogyasztása drogfüggéshez vezet? Az okozás fogalmának megértése teljes mértékben befolyásolja a világban hozott döntéseinket.

Lakoff és Johnson szerint a legalapvetőbb megértésünk arra vonatkozóan, hogy mik az események és okok, két alapvető metaforából származik, amelyeket „hely-” és „tárgy esemény struktúra” metaforáknak hívnak. Ezek abban különböznek egymástól, hogy míg az egyik az eseményeket a helyek kifejezéseivel írja le, addig a másik a tárgyak kifejezéseit használja erre. Jelen tanulmány kizárólag a *hely-esemény struktúra* metaforákkal foglalkozik.

Látni fogjuk, a metaforikus leképezéseknek van rendszere, amely az esemény struktúrák felfogását írja le. Az események különféle leképezésekre bonthatók, melyek rávilágítanak elvont fogalmaink fizikai, térbeli forrástartományára. A következőkben ezek bemutatására kerül sor.

A hely esemény struktúra metafora leképezései:⁵

- az állapotok mint helyek (a tér körülhatárolt területének belseje),
- a változások mint mozgások (a körülhatárolt területekbe és onnan ki),
- az okok mint erők,
- az okozás mint kényszerített mozgás (egyik helyről a másikra),
- a cselekvések mint önerőből végbehajtott mozgások,
- a célok mint célállomások,
- az eszközök mint utak – (a célállomáshoz),
- a nehézségek mint a mozgás akadályai
- a cselekvések szabadsága mint akadálymentes mozgás
- a hosszantartó célszerű cselekmények mint utazások.

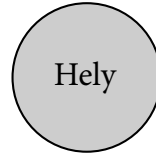
Használatuk során képesek vagyunk eseményeket és azok aspektusait felfogni – cselekvéseket, okokat, változásokat, állapotokat, célokat és így tovább – a térben való mozgásból fakadó kiterjedt tapasztalat és tudás segítségével. A leképezés működését az alábbi példán láthatjuk:

⁵ LAKOFF – JOHNSON, *Philosophy... i.m.*, 178.

Az állapotok helyek⁶

Leképezés:

helyek \longrightarrow állapotok

Példák:

„Bűnbe estem.” „Az örület határán van.” „A fellegekben jár.”

„Helyen” a térben olyan körülhatárolt területet értünk, aminek van belseje, külseje és határa. „Az örület határán lenni” azt jelenti, hogy egy olyan körülhatárolt terület határán vagyunk, aminek a belseje felé éppen tartunk, de még nem léptük át ezt a határt.

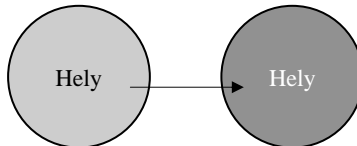
A körülhatárolt területek különféle nagyságúak és kiterjedésűek lehetnek. Gondoljunk a „mély depresszióra”. Ebben az esetben a depresszió állapota olyan körülhatárolt területként fogható fel, amelynek függőleges kiterjedése van. A függőleges kiterjedésre rákerül egy másik, jól ismert fogalmi metafora, a *Boldogság Fent (Szomorúság Lent)*. A mély depresszió fogalmából így egyenesen következik, hogy jelentős távolság van a mélység és a határ között, ezért ha a depresszió mélységeiben van az ember, akkor hosszú út vezet ki belőle.

Próbáljuk elképzelni azt az állapotot, amelynek nincsenek határai a térben. El tudunk képzelni egy olyan állapotot, ahol nincs kívül és belül (kint és bent)? Határ nélkül – hirtelen vagy fokozatos? Belső hely nélkül, határvonalától mentesen?

Változások⁷

Leképezés:

mozgások \longrightarrow változások

⁶ LAKOFF – JOHNSON, *Philosophy... i.m.*, 180.

⁷ LAKOFF – JOHNSON, *Philosophy... i.m.*, 183.

Példák:

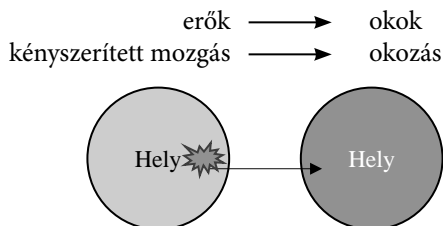
„Kijöttem a depresszióból.” „Elmentek otthonról (megőrült).” „Átlépte a határt.” „Az eufória állapotába került.” „Depresszióba esett.”

Ez az al-leképezés az állapotok mint helyek leképezésén alapul, és egy állapotváltást olyan mozgásként értelmez, amely a tér egy körülhatárolt területéből egy másikba tart. Mozgással kapcsolatos igéket és ragokat használ, mint például „menni”, „jönni”, „belépni”, „esni”, az összes olyan rag, amely a mozgás irányát jelöli (például „-ba/-be”, „-ból/-ből”), és a „között”. Mindegyiknek van értelme a térbeli mozgás tartományában és egy másik értelme az állapotváltozások tartományában.

*Az állapotváltozások okozásai*⁸

Az állapot változásait az egyik körülhatárolt területből a másikba való mozgásként fogjuk fel, az ilyen állapotváltozások okozásait pedig egyik állapotból a másikba tartó kényszerített mozgásként. Ily módon a *hely esemény-struktúra* metaforának további al-leképezései hozhatók létre.

Leképezések:

Néhány példa a kényszerített mozgást kifejező igék használatára elvont okozás kifejezésekor:

„A kormány kihúzta az országot a recesszióból.” „A megállapodás békét hozott mindkét fél számára.” „A bejelentés tömegeket vitt ki az utcára.” „A hírek a csúcsra pörgették a részvényárfolyamokat.” „Az élmény teljesen ledöntötte a lábáról.”

*Cselekvések és akadályok*⁹

A *hely esemény-struktúra* metafora esetében a cselekvéseket mozgásként látjuk, melyben egy cselekvő végrehajt valamit a saját ereje által.

⁸ LAKOFF – JOHNSON, *Philosophy... i. m.*, 184.

⁹ LAKOFF – JOHNSON, *Philosophy... i. m.*, 187.

Leképezés:

önerőből végrehajtott mozgások \longrightarrow cselekvések

Ha a cselekvéseket úgy fogjuk fel, mint önerőből végrehajtott mozgásokat, akkor a cselekvések következő aspektusait úgy kell fogalmilag megalkotnunk, mint az ide vonatkozó mozgás aspektusait.

Al-leképezések és példák:

mozgás előmozdítása \longrightarrow cselekvés előmozdítása
„A támogatás adott egy lökést a projektünk számára.”

mozgás módja \longrightarrow cselekvés módja
„Kezét-lábát töri igyekezetében.”

óvatos mozgás \longrightarrow óvatos cselekvés
„Vékony jégen jársz.”

mozgás sebessége \longrightarrow cselekvés sebessége
„Átfutotta a feladatait.”

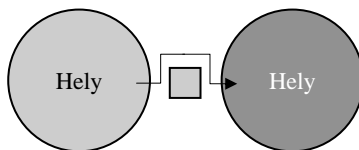
akadálymentes mozgás \longrightarrow cselekvés szabadsága
„A házasság óta fogságban érzem magam.”

mozgás megállítása \longrightarrow cselekvés megszakítása
„Elment az áram, emiatt leállt a gyártás.”

A cselekvés önerőből végrehajtott mozgás, ezért a nehézségeket a cselekvés során úgy fogjuk fel, mint amelyek megátolhatják a mozgást.

Leképezés:

mozgás akadályai \longrightarrow nehézségek

A következő példák mindegyikében a mozgást érintő fizikai akadály nyelve és logikája van leképezve a célok elérése közben felmerülő nehézségek nyelvén és logikájában.

Torlaszok: „Megkerülni a szabályozást.”

Terhek: „A feladatok terhe alatt roskad.” „Szállj le rólam!”

Terep jellegzetességei: „Nagyon nehéz út vár ránk.”

Ellenerők: „Ne erőltesd!” „Az orránál fogva vezet.”

Energiaforrás hiánya: „Teljesen kimerültem.”

Célok és eszközök¹⁰

Leképezés:

célállomások —————> célok

Ezekben az esetekben az előrehaladás, elérés, el nem érés nyelve és logikája a térbeli mozgás forrástartományából származik, és úgy beszélünk róla, hogy megvalósítunk célokat, vagy a megvalósítás meghiúsul.

elérni egy célállomást —————> megvalósítani egy célt
 „A végére ért a feladatainak. Már látjuk a fényt az alagút végén.”

irány hiánya —————> a cél hiánya
 „Sodródik az árral.” „Útmutatásra van szüksége.”

utak —————> eszközök (egy célállomás felé)
 „A férfiakhoz a gyomrukon át vezet az út.” „Ezen az úton bárhova eljuthatunk.”

Ha célállomásként fogjuk fel a célt, és önerőből végrehajtott mozgásként a cselekvést, ezeket összeillesztve olyan céltudatos cselekvést kapunk, amely önerőből végrehajtott mozgásként egy célállomás felé tart.

Al-leképezések és példák:

elindulni az úton —————> elkezdni egy céltudatos cselekvést.
 „A vállalkozás épp csak elindult.” „Megtettük az első lépést.”

¹⁰ LAKOFF – JOHNSON, *Philosophy... i.m.*, 190.

haladást elérni —→ előre haladni
 „Teljes gözzel előre! [átvitt értelemben]” „Haladjunk a munkával!”

megtett távolság —→ haladás mértéke
 „Hosszú utat tettünk meg.” „Képesek vagyunk messzire eljutni.”

visszafelé megtett út —→ haladás visszavonása
 „Visszacúsunk a lejtőn.” „Vissza kell lépniünk.” „Itt az ideje, hogy megforduljunk.”

mozgás hiánya —→ haladás hiánya
 „Holtpontra jutottunk.” „Nem haladunk semerre sem.” „Egy helyben toporgunk.”

*Hosszan Tartó Tevékenységek*¹¹

Leképezés:

utazások —→ hosszan tartó tevékenységek

Az utazások hosszabb ideig tartanak, nagy területet fednek le és több állomás, megálló van az út során mielőtt a célállomáshoz érnének, ha van ilyen. Ezek az utazások hosszantartó tevékenységeknek felelnek meg, gyakran köztes célokkal. A köztes célok a köztes állomások, a végső cél pedig a végső állomás, az elvégzett cselekvések mozgások, a haladás pedig mozgás az állomások felé, a kezdeti állapot az kezdeti hely, és a cél elérése pedig a végső állomás elérése.

A forrástartomány minden aspektusa valamiféle utazásként jelenik meg, és ezért az utazások nagyon jól használhatók bármiféle hosszan tartó tevékenységről való beszélgetés során. Az utazások tarthatnak, vagy éppen nem, végső állomások felé. Néhány utazás csak kóborlás. Néhány pedig félig felépített, néhány köztes, talán bizonytalan állomással, de végső állomás nélkül. Néhány nagyon jól megtervezett irányval és állomásokkal, időben is meghatározva.

A hely esemény struktúra metafora összegzése

Körutazást tettünk az esemény struktúra metafora hely ágán, ami a legalapvetőbb fogalmaink megalkotásához szükséges eszközöket mutatja fel: az állapotokat, a változásokat, az okokat, a cselekvéseket, a nehézségeket, a cselekvés szabadságát, és a célokat. A térbeli mozgással kapcsolatos tapasztalásunk

¹¹ LAKOFF – JOHNSON, *Philosophy... i.m.*, 193.

az alapja a végtelenül sok metafora rendszernek, amelyek által megértjük az eseményeket, az okokat és a céltudatos cselekvést. Ezek a metaforák nélkülözhetetlenek az érvelésünk során.

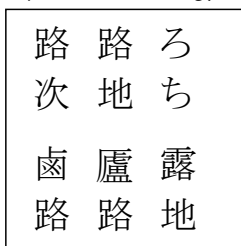
Japán teakertek

A teaivás szokása a Nara-kor alatt (710–794) honosodott meg Japánban. Később a Kamakura-korban (1185–1333) mutatták be a zen szerzetesek a *macchát* 抹茶, a finomra őrölt zöldteát, és a korszak végére a rituális teázás kolostori életük részévé vált. A rákövetkező Muramachi-korban (1333–1568) a katonai arisztokrácia is szokásává tette a szertartásos teaivást, ők már teaösszejöveteleket is tartottak *chayorai* 茶寄り合い néven. A XV. század közepére a városi kereskedők a házuk hátsó kertjében kis rusztikus lakokat építettek. Ezeket a kis házakat a városi világtól visszavonult tudós és művész remeték lakhelyeiről mintázták. A régi kor japán épületeinek mintáira megalkotott zsúpfedeles épületeket *sōannak* 草庵 neveztek. Ezekben a kis lakokban fejlődött ki a teaszertartás egy új formája, mely az egyszerűség (*wabi* 侘び) filozófiáján és a kifinomult ízlés (*suki* 数寄) szépségén alapult. Ez a teaceremónia *chanoyu* néven lett ismeretes, rusztikus formája *sōan-cha* és *wabi-cha* néven honosult meg. Végül, az új kultúra részeként egyszerű bevezetőösvény alakult ki, a *roji*, és ezzel kezdődött tulajdonképpen a teakertek fejlődése.¹²

Az Edo-kor alatt (1600–1868) a teaszertartás kultúrája a teakerttel együtt tovább fejlődött. A teázás gyakorlói szűk, *befelé összpontosított* kerteket építettek a teaházuknak. Finomították a teakert részleteit, de az addig kialakult formavilág nem változott. A lépőköveket, a vízzel teli kőedényt, a kőlámpásokat teljesen új módon kezdték el használni.

A buddhista hatás megjelenését a kertre vonatkozó írásjegyek változásán keresztül lehet megpillantani. Különböző módon írhatjuk le a *roji*-t japán írásjegyekkel és mindegyiknek megvan a saját értelmezése, jelentése.¹³ Ezeken keresztül láthatjuk a kor emberének viszonyát a kerthez. A manapság leginkább használt írásjegy a mellékelt kép (1. kép) jobb alsó sarkában található.

A legrégebbi rusztikus teaházat nem vette körül kert, amely bevezetett volna a teaházba, inkább egyfajta apró terület vette körül, a *tsubo-no-uchi*. Azokat

1. kép - *Roji* írásjegyek
KEANE, *i.m.*, 119.

¹² Marc Peter KEANE, *The Japanese tea garden*, Stone Bridge Press. California, 2009, 67–68.

¹³ KEANE, *i.m.*, 119.

az átjárókat, ösvényeket nevezték kezdetben *rojinak*, melyek a városi birtok hátsó részébe vezettek, akár volt ott teaház, akár nem. A XVI. század végére vált a *roji* szó elválaszthatatlan részévé a teaceremóniának. A többféle írásjegy mindig a teakertre utalt. A XVII. század végén azonban másfajta írásjegy kezdett megjelenni:

露: harmatos; nyílt; megmutatni, felfedni

地: föld

Ez határozottan buddhista szemléletet adott a kertnek, mivel ugyanezet az írásjegyet megtaláljuk a Lótusz szútra japán nyelvű fordításában, a *Hokekyōban* 法華經 is:¹⁴

見諸子等。安穩得出。皆於四衢道中。露地而坐。無復障礙。其心泰然

Aztán a gazdag ember látta, hogy gyermekei biztonságosan kijönnek, majd sér-tetlenül üldögélnek egy nyílt területen a keresztútnál. Megkönnyebbült, boldog volt és jókedvű.¹⁵

Az *égő ház* példabeszéd¹⁶ történetében egy gazdag ember háza lángra lobban. A ház igen nagy, de csak egyetlen egy szűk kapuja van. A gyermekek az égő házban annyira belefeledkeztek a játékukba, hogy semmit sem fognak fel abból, mi történik körülöttük, nem félnek, nem rettennek meg. Az apjuk erős, de nem tudná őket kimenteni. Odakiált nekik, hogy jöjjenek ki, hagyják a játékot, de ők a játékba merülve nem vesznek róla tudomást. Az apjuk ezt látván azt fontolgatja, hogy ha így nem megy, akkor egy ügyes eszközzel kell elérnie, hogy hallgassanak rá. Odakiáltja nekik, hogy azok a dolgok, amelyekre eddig vágytak, a kapu előtt várnak rájuk. A gyerekek ezt hallva kirohantak az égő házból. Az égő ház (*kataku*) jelképezi a nem megvilágosodott tudatot, az a hely, ahova kirohantak pedig a megvilágosodott állapotra utal. A *Lótusz szútrában* ezt a helyet ugyanaz az írásjegy fejezi ki, mint a „harmatos föld”. Így lett az egyszerű átjáróból buddhista *roji*. Ez a megközelítés, mely szerint a teakert a megvilágosodás helye, vagy a megvilágosodáshoz vezető út, csak a XVII. század végére vált ismertté a történetírók számára.

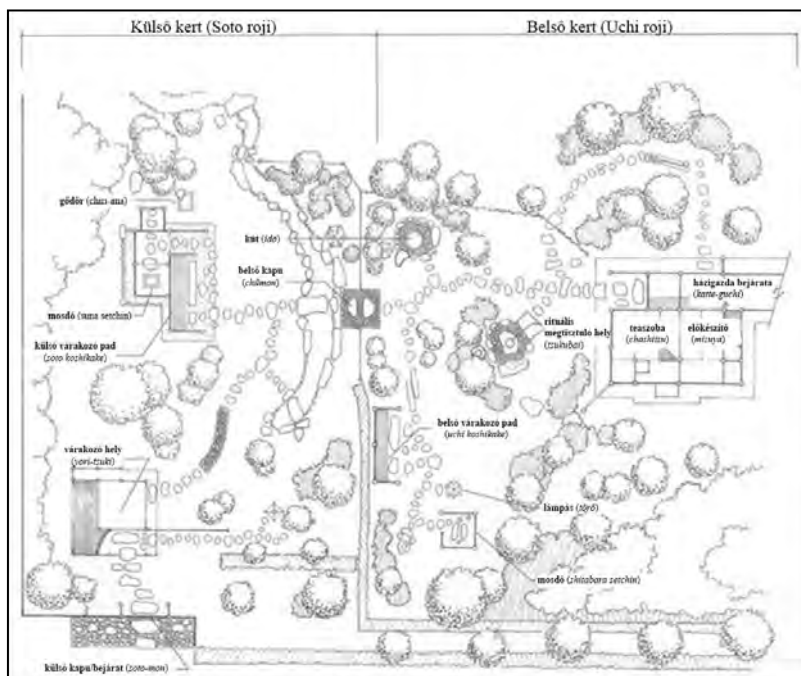
¹⁴ Nichiren Buddhism Modern Religious Institute, „*Lotus Sutra*”, <https://genshu.nichiren.or.jp>.

¹⁵ A fordítás a BDK English Tripitaka Series angol szövegét felhasználva készült. (*The Lotus Sutra. Taishō Volume 9, Number 262*. Ford. Tsugunari Kubo – Akira Yuyama. Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2007, 57.)

¹⁶ POROSZ Tibor, „Lótusz szútra”, Farkas Lőrinc Imre Kiadó, Budapest, 1995, 49–55.

Változások a kertben

Nem mondhatjuk, hogy a teakerteknek van általános felépítése. Azok a kertek azonban, amelyek két részre oszthatók, és a XVII. században alakultak ki, a teakertek klasszikus formáit hordozzák.¹⁷ A látogató először a kert külső részébe, azaz a külső kertbe (*sotoroji* 外露地) érkezik, majd a közbelső kapun át (*chūmon* 中門), mely átjáróként szolgál, jut el a belső kertbe (*uchi roji* 内露地), ahol a teaházban található teaszobába (*chashitsu* 茶室) lép végül. A kettős felosztású teakerten keresztül mutatom be a hétköznapi metaforák működését.

2. kép - Kettős felosztású (nijū roji) teakert
(KEANE, *i.m.*, 199.)

helyek → állapotok

Ha a helyen a térben olyan körülhatárolt területet értünk, amelynek van belseje, külseje és határa, akkor a következő helyeket tudjuk elkülöníteni egymástól:

¹⁷ KEANE, *i.m.*, 198.

1. A tágabb értelemben vett hétköznapi világ
2. A teakert
3. A külső kert
4. A belső kert
5. A teaház, benne a teaszobával

mozgások \longrightarrow változások

Az állapotváltozást olyan mozgásként értelmezzük, amely a tér egy körülhatárolt területéből egy másikba tart:

1. A tágabb értelemben vett hétköznapi világból a kertbe, pontosabban a külső kertbe
2. A külső kertből a belső kertbe
3. A belső kertből a teaház teaszobájába

A felsorolt helyek a térben jól körülhatárolható területek, a határterület átlépése kapukon keresztül történik. A határ átlépése előtt már láthatóvá válik az a világ, amelybe éppen tartunk.

elindulni az úton \longrightarrow elkezdni egy céltudatos cselekvést.

A külső kapun magunk mögött hagyjuk a mindennapi, rohanó társadalmi létet, hétköznapiak tekintett tudatunkat. Ahogy egyre beljebb jutunk a megvilágosodott tudat felé, úgy csendesedik el tudatunk, lassul le szívverésünk, ami a szemlélődésre jó hatással van.

utak \longrightarrow eszközök (egy célállomás felé)

A teakert felépítése, elemeinek elrendezése az esztétikai hatáson túl a szemlélődő tudatát is befolyásolja. A körülhatárolt területek és annak elemei az elmélyülést segítik a teaház felé vezető úton. A kertben való mozgás előre eltervezett, nehézségekkel teli, irányított.

kényszerített mozgás \longrightarrow okozás
 mozgás akadályai \longrightarrow nehézségek (a terep jellegzetességei)

A lépőköveken haladva az ember mozgása lelassul.

mozgás módja —→ a cselekvés módja

A hétköznapi rohanáshoz képest a tudat lecsillapodik, figyelmét a cselekvésre, a lépésre összpontosítja. Az út során vannak olyan pontok, ahol a lépkedés közben megállhatunk és megfigyelhetjük a kert finom részleteit. A várakozópadokon való megpihenés sem fizikai, hanem inkább szellemi jellegű. A külső kertben található padon szemlélődve várjuk a házigazdát, hogy a közbenső kapun keresztül a belső kertbe vezessen minket. A belső kertben található pad hosszabb teaceremóniák szünetében használható, akkor ismét visszamehetünk a kertbe szemlélődni. A lépőkövek „megállóit” és a várakozó padokat is köztes állomásokként fogjuk fel, köztes célokként, amelyek az elmélyülést segítik.

elérni egy célállomást —→ megvalósítani egy célt

Elsőre úgy tűnik, ha a térben körülhatárolt területeket vesszük figyelembe, hogy a végső célunk, a megvilágosodott tudat a teaszobában nyilvánul meg, csúcsosodik ki a teaceremónia által. Ha azonban jobban megvizsgáljuk a korábban hivatkozott *Lótusz szútrát*, láthatjuk, hogy közel sem erről van szó. A példabeszéd célja rámutatni Buddha korábbi tanításainak eszköz voltára:

Hát nem éppen az imént mondtam, hogy a buddhák, a magasztosak, a különböző karmák ismeretével és példázatok elbeszélésével, mint ügyes eszközökkel hirdetik a Törvényt a legfelsőbb tökéletes megvilágosodás elérésére ösztönözve? Mindezen tanításoknak az a célja, hogy a hallgatói bódhiszattvákká váljanak.¹⁸

A tanítások tartalmi megértése helyett annak eszközként való használatára mutat rá. Ha a fenti történetet párhuzamba állítjuk a tanításokkal, azok ígéretként jelennek meg, a hallgatóság szempontjából vágyott tartalomként. Mire figyelünk akkor? Az égő házból kifutó gyermekek sem azt kapták, amire külön-külön vágytak, mivel gazdag apjuk mindegyiküket azonos módon szerette, ezért nekik egy-egy teljesen azonos, drágakövekkel feldíszített nagy járművet adott. Vajon hamis vagy hazug ez az apa, hogy végül így döntött? Ezt a hamisságot teszi semmissé az, hogy végül a gyermekek megmenekültek a lángoktól, apjuk megóvta testüket és életüket, és emellett szép és értékes ajándékhoz is jutottak.

¹⁸ POROSZ, *i.m.*, 49.

A roji a megvilágosodás tere

Az égő házból kirohanó gyermekeket vágyaik mozgatták, tudomást sem véve az őket körülvevő világról. Apjuk ismerte őket, rájött a módjára, hogyan csalogassa ki őket az égő házból a nyílt térre. Ez az ügyes eszköz hasonlóképp megjelenik a teakertben, ritka, szép és értékes dolgok képében, melyekre hasonlóképp vágyunk.

Ti mindannyian! Ne törekedjete a három világ égő házában lakni! Ne vágyakozzatok az öt érzékszerv durva és csekély értékű tárgyai, a formák, a hangok, illatok, ízek és tapintható dolgok után, mert megégték!¹⁹

Ahogy az ajándékok pusztá birtoklása sem jelent szellemi megvalósítást, úgy a megvilágosodott tudat szempontjából sem mondhatjuk azt, hogy az a teakertben megtalálható dolgok, cselekvések, események összességéből következik. A példabeszéd és az írásjegyhasználat alapján a teakertben zajló események térben már nem az égő házban zajlanak. Egy olyan nyílt térre, harmatos földre lépünk ki, ahol jelen van az 5 érzékszerv által megtapasztalható világ, de az égő házról még most sem veszünk tudomást.

Összegzés

A bemutatott hétköznapi metaforák teljesen áthatják életünket, azonban az is látszik, hogy a teakert esetében megfordult a használatuk iránya. Amíg a hétköznapi életünk során a fizikai térben tapasztalt mozgások által leírt metaforákkal fejezünk ki elvont fogalmakat, addig a roji terében ugyanezekkel a mozgásokkal gyakorlunk hatást a saját tudatállapotunkra. Azaz nem mozgással írjuk azt le, hanem mozgással befolyásoljuk. Ennek iránya azonban kulturális, vallási ismereteinktől függő. Ha buddhista szempontból vizsgáljuk, akkor a roji olyan térré válik, amely nem pusztán harmatos vagy nyílt, hanem ahol valami megmutatkozik, feltárul, ahol lehetőségünk van arra rálátni, ami mindvégig előttünk volt, csak nem vettünk róla tudomást. Ahogy a zen négy alapelvének utolsó sorában olvasható: Buddhává válni a tudat természetének meglátása által.²⁰

¹⁹ POROSZ, *i.m.*, 55.

²⁰ Heinrich DUMOULIN – James HEISIG – Paul KNITTER, *Zen Buddhism. A history, India and China*, World Wisdom, Bloomington, 2005, 85.

Felhasznált irodalom

- DUMOULIN, Heinrich – HEISIG, James – KNITTER, Paul: *Zen Buddhism. A history, India and China*, World Wisdom, Bloomington, 2005.
- KEANE, Marc Peter: *The Japanese tea garden*, Stone Bridge Press, California, 2009.
- KÖVECSES Zoltán: *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*, Typotex, Budapest, 2005.
- LAKOFF, George – JOHNSON, Mark: *Metaphors we live by*, University of Chicago Press, Chicago, 1980.
- LAKOFF, George – JOHNSON, Mark: *Philosophy in the flesh. The embodied mind and its challenge to Western thought*, Basic Books, New York, 1999.
- Lótusz szútra*, ford. bev. jegyz.: POROSZ Tibor, Farkas Lőrinc Imre Kiadó, Budapest, 1995.
- The Lotus Sutra. Taishō Volume 9, Number 262.* (BDK English Tripitaka Series) Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2007. [Tsugunari Kubo – Akira Yuyama]

Internetes források

- Cambridge Dictionary, „Metaphor”, [cambridge.org, dictionary.cambridge.org/dictionary/english/metaphor](https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/metaphor) [2018.05.18.]
- Nichiren Buddhism Modern Religious Institute, „Lotus Sutra”, [nichiren.or.jp, https://genshu.nichiren.or.jp/documents/post-2844/id-2844/](https://genshu.nichiren.or.jp/documents/post-2844/id-2844/) [2018.05.18.]